

ESPORT I CULTURA EN LA SOCIETAT CONTEMPORÀNIA. ELS NOUS ESPORTS

Enrique Laraña, Universitat Complutense de Madrid, Març de 1987. Universitat del País Basc. Bilbao, 1987

Esport i temps lliure en les societats avançades

L'esport s'està convertint en la principal forma d'utilitzar el temps lliure de les persones en els països avançats d'Occident. La seva incidència en el producte interior brut i en la creació de llocs de treball és cada dia més important. Com a part de l'anomenada "indústria de l'oci", polaritza expectatives de demandes socials de transcendència política i social. És un procés íntimament relacionat amb la transformació estructural que s'està produint en aquestes societats cap a una economia de serveis en la qual aquest sector ocupa la majoria de la població i genera la major part del producte interior brut.¹ Malgrat això, els criteris que presideixen la planificació econòmica romanen aferrats als pressupostos tradicionals de l'economia, que impedeixen considerar com a factors productius les activitats. La importància atribuïda als problemes de treball i renda en el sen-

tit més estricte, en la seva vinculació amb l'estructura productiva clàssica, determina els criteris imperants en l'àrea de la planificació estatal. El lleure està considerat com un eufemisme de desocupació, l'obsessiu problema que orienta el treball de planificació i satisfacció de les necessitats socials.² La importància econòmica que tenen les activitats de descans no es percep correctament des d'aquesta perspectiva, malgrat que constitueixi una font d'activitats no tradicionals que cada dia són més nombroses.

L'augment de la pràctica esportiva en el món, està directament relacionat amb elements de tipus estructural que es plantegen en termes de mobilitat social, i constitueixen aspectes claus en la transformació de les societats occidentals. Això és un procés que ja es dona des de la Revolució Industrial, en la qual sol situar-se el punt de partida de la difusió de l'esport modern. En el segle XX i en els països que han atravesat aquest procés de canvi social, la

força reducció de la jornada laboral i l'augment de les vacances de gran part de la població, generen unes possibilitats, en aquest sentit, que haguessin estat impensables a començaments del segle. Si tot això sembla confirmar que ens dirigim cap a una "societat d'oci", l'esport adquireix un espai central en ella. El fenomen té una dimensió de temps, i una altra de classe social que estan profundament relacionades. De ser una activitat reservada només a les capes privilegiades de la societat, l'esport passa a situar-se a l'abast d'un gran nombre de persones, diluint-se la seva condició tradicional de vedat tanca reservat a una elite.

Des d'un punt de vista estructural, els canvis més importants es plantegen en el món del treball, en el temps i en les condicions de treball. Al país on es va produir la Revolució Industrial, fa quaranta anys, la majoria dels treballadors barons tenien un règim laboral que oscil·lava entre 45 i 50 hores per setmana. Al començament dels anys

80 es redueix en 10 hores i 1 dia: oscil·la entre 35 i 40 hores setmanals, distribuïdes en menys dies laborables per setmana (de quatre i mig a cinc), les vacances pagades han augmentat una setmana per la majoria dels treballadors anglesos; per una tercera part de tots els treballadors manuals, l'increment ha estat el doble, quatre setmanes de vacances a l'any, en menys de dues dècades. "El més destacable aquí no és la reducció del total d'hores laborals per setmana, sinó la seva concentració en menys dies de la setmana i de l'any".³

Des de la segona meitat dels anys seixanta, aquest procés es combina amb l'increment de la desocupació i la crisi econòmica, la qual cosa genera importants restriccions en l'exercici del temps lliure. És una situació que es caracteritza per la seva ambivalència, ja que cada vegada hi ha més persones amb més temps lliure (disponible), però aquesta llibertat està constreta per la seva situació econòmica. Per alguns, el que s'està produint és el pas d'una societat afluent i amb poc temps lliure a una societat d'alt consum, amb major llibertat de temps però menys afluent de conformitat amb els indicadors econòmics convencionals. En aquesta situació les persones necessiten informació sobre com poden ocupar aquest temps, juntament amb la disponibilitat de mitjans de cara a això i l'educació destinada a aconseguir que entenguin i s'adaptin als canvis en la societat. Segons Vickerman, es tracta de tres àrees crucials per a la política de l'Estat, l'única institució capaç de tenir una cura adequada d'ells.

La provisió de "serveis d'oci" (leisure facilities) requereix el coneixement de les pautes i hàbits segons els quals les persones ocupen el seu temps lliure. Presuposar que aquests romanen invariables, o que són de sobra coneguts pels gestors polítics, és un dels errors més grans en què podem incórrer.⁴

Dins l'àrea de l'esport, els canvis que s'estan produint discorren paral·lels i interrelacionats amb els que transformen l'estructura social. Això no obstant, l'anàlisi de la situació de l'esport a Espanya tan sols es pot escometre en profunditat des d'una perspectiva científica que ens permeti penetrar en el seu significat socio-cultural. En la combinació dels factors estructurals i els elements simbòlics de cada cultura s'hi troba l'arrel d'aquest significat so-

cial, ja que els primers, per ells sols, no permeten captar-lo correctament.⁵ D'aquí la necessitat d'una anàlisi sociològica que faci possible l'exploració d'aquests elements simbòlics que no són el fidel reflex de la casualitat estructural, sinó que la modifiquen i l'orienten, i que sempre estan sotmesos al comportament dels homes tant pel que fa a l'oci com al treball. Els seus motius per fer determinades coses o deixar de fer-les, són assumptes d'importància per al coneixement de la cultura en què vivim, i per fer possible la satisfacció d'unes necessitats socials, la importància de les quals augmenta cada dia. Aquesta tasca adquireix especial importància en un camp que s'ha convertit en un indicador estratègic de la qualitat de vida i en una important font d'ocupació en altres països; un camp encara molt poc desenvolupat a Espanya, malgrat el poderós creixement de la demanda que es produeix en els últims anys.

Els espanyols i l'esport

Els estudis sociològics reflecteixen un augment considerable pel que fa a la participació dels espanyols en pràctiques esportives. Un dels més recents, ens permet seguir l'evolució que ha tingut lloc en els darrers deu anys, perquè s'inscriu en una línia de continuïtat amb altres estudis. García Ferrando ha tractat de mantenir un disseny d'investigació anàleg amb l'objectiu d'anàlitzar els canvis de l'última dècada (1975-1985).⁶

A primera vista, els resultats de comparar la situació actual amb la de fa deu anys són francament optimistes per a l'esport espanyol. Com es pot veure en el quadre primer, la taxa de participació en el 1985 era del 34%, la

qual cosa suposa un increment de dotze unitats percentuals en aquest temps. Segons aquestes dades, en el 1975 tan sols el 22% de la població espanyola practicava algun esport. Les taxes de participació han experimentat sensibles variacions, especialment entre aquells que practiquen diversos esports i entre els que no en fan mai. Aquest darrer grup és format per més de la meitat de la població espanyola, però disminueix en una tercera part. Malgrat això, la meitat dels espanyols no fan mai esport; la qual cosa encara indica un nivell bastant baix de participació encara que els criteris per mesurar-la són molt amplis.

La comparació estricta amb altres països no és possible degut a l'existència de diferents indicadors de participació. A grans trets, es pot dir que la taxa mitjana espanyola comença a apropiarse a l'europea, tot i que encara és molt lluny dels països més avançats esportivament, com Alemanya, Països Baixos i Escandinàvia.⁷ Fent números rodons, ens trobem que l'any 1985, un de cada tres espanyols adults feia esport; això equival a set milions i mig de persones. L'enquesta es dué a terme a tota Espanya a persones que tenien entre 15 i 60 anys d'edat; ara bé, exclou la població en edat escolar, la participació de la qual es creu molt superior en trobar-se en millors condicions per a practicar un esport. Aquest fet no és degut únicament a raons de caràcter institucional (disponibilitat de temps i instal·lacions en els col·legis, clubs, patronats municipals) sinó també a raons de caire socials. El sexe i l'edat són elements de marcada influència entre els que practiquen esport a Espanya. L'activitat esportiva dels homes és el doble que la de les dones, el 46 i 23 per cent respectivament; però l'edat determina

Quadre 1

Evolució de la pràctica esportiva a Espanya, 1975-1985			
Participació esportiva	1985	1980	1975
Practica un esport	17	16	15
Practica diversos esports	17	9	7
No practica cap esport	53	63	78
Abans en practicava però ara no	13	10	—
No contesta	—	2	—
	2.008	4.493	2.000

Font: García Ferrando, 1986.

encara més que el sexe la taxa de participació. Ho podem veure en el quadre següent:

Quadre 2

Grup d'edat i taxes d'activitat esportiva

Edat (anys)	% dels que practiquen algun esport
15-18	62
18-21	56
22-25	48
26-30	44
31-35	36
36-40	28
41-45	27
46-50	18
50 +	10

Font: M. García Ferrando, 1986.

El grup més jove presenta una taxa d'activitat molt superior a la mitjana nacional a Espanya, quasi la meitat de les persones que tenen entre 15 i 25 anys fan esport. Tanmateix, a partir dels 35 anys se'n registra una inferior a la mitjana nacional i només una de cada deu persones majors de 50 anys en practica algun. El quadre mostra una clara tendència d'abandonament de l'esport així com augmenta l'edat de les persones. Segons remarca l'autor de l'enquesta, sembla que fer esport és més propi de joves que no de majors, tot i que hi ha uns altres tipus de factors socials que influeixen fortament en l'activitat esportiva. Són elements que van associats a l'existència de diferents oportunitats perquè les persones aconseguixin pràctiques i experiències valorades per elles; dimensions bàsiques de l'estratificació social com són el nivell d'estudis, la professió i la posició econòmica.

La influència dels elements de caràcter biològic, com el sexe i l'edat, sembla massa determinant en la pràctica esportiva dels espanyols i constitueix una dada bàsica sobre el tipus de relació que aquests estableixen amb ella. El sexe i l'edat són factors típics "d'adscripció a estatus" en el llenguatge sociològic, en els quals no intervé la voluntat de les persones i, tanmateix, hi solen influir poderosament les seves oportunitats de vida. Una influència

que està en funció del context social: la majoria de les institucions econòmiques seleccionen el seu personal utilitzant una combinació de criteris en què la joventut i l'experiència són simultàniament valorades. És una hipòtesi del següent treball el fet que la importància que tenen els aspectes biològics en la pràctica esportiva dels espanyols no respon tant a raons d'aquesta naturalesa com a d'altres d'índole cultural i social. Les fortes diferències que hi ha entre els sexes i els grups d'edat de les persones que fan esport a Espanya, no poden explicar-se per la caiguda del rendiment esportiu a partir de certa edat, o en funció de la incapacitat del que Beauvoir anomena "el segon sexe". No hi ha relació entre la caiguda de la taxa de participació que es registra a Espanya a partir dels 35 anys i les possibilitats físiques de continuar fent esport després d'aquesta edat. De la mateixa manera que les diferències en el rendiment esportiu dels dos sexes no expliquen que la taxa d'activitat masculina sigui el doble que la femenina. Una primera evidència de la importància que tenen els factors de tipus sociològic en la pràctica esportiva dels espanyols és recollida per l'estudi citat, i es planteja en termes purament estructurals.

"Entre les persones amb estudis universitaris i, per tant, amb un estatus socio-econòmic mitjà o alt, la taxa de pràctica, una vegada passats els 40 anys, és del 46% això representa un percentatge superior, de gairebé quatre vegades, a la taxa de pràctica esportiva per a les persones de la mateixa edat, però amb un nivell d'estudis inferior, i conseqüentment, amb un estatus socio-econòmic baix. Fins i tot la taxa d'activitat esportiva de les persones de més de 40 anys amb l'estatus mitjà o alt és superior a la taxa d'activitat dels joves de 15 a 25 anys amb estatus baix... Són més importants, a l'hora de determinar la pràctica esportiva, els condicionaments socials que no la pròpia edat perquè les persones de més de 40 anys d'estatus social elevat fan esport en major proporció que els joves de menys de 25 anys d'estatus social baix".⁸

Les dades sobre l'ocupació de les persones entrevistades reforcen l'argumentació anterior. Mentre que més de la meitat (el 53%) dels professionals i quadres superiors fan esport, només la

cinquena part dels obrers no qualificats el practiquen. Les diferències d'activitat esportiva estan fortament relacionades amb diferències de classe, cal entendre-ho en el sentit més ampli de la paraula. L'activitat esportiva, i no l'esport com a espectacle, encara no és a l'abast de tots els espanyols.

En aquesta situació intervenen, així mateix, elements culturals que sempre estan relacionats amb els anteriors, malgrat tinguin entitat pròpia. L'estudi de García Ferrando explora les relacions que hi ha entre la susdita pràctica i una sèrie de valors polítics i culturals. Potser que un dels aspectes més interessants en aquest sentit sigui el paper desenvolupat pels pares en l'educació esportiva dels seus fills. Les persones que tingueren pares que feren o fan esport presenten una taxa d'activitat esportiva molt més alta que la de la mitjana nacional, i que la d'aquells els seus pares dels quals no el practicaren mai. Pel que fa al primer cas, la taxa és superior al 50%, mentre que se situa per sota de la mitjana i no passa del 30% en els segons. I, entre els fills dels esportistes, la influència de la mare és major que la del pare. Les persones que tenen la mare que ha fet un esport s'apropen al nivell més alt d'activitat —al voltant del 60%—, al qual només arriben els menors de 18 anys i els que tenen estudis universitaris. Els esportistes espanyols no tan sols es caracteritzen pel seu nivell socio-econòmic sinó també per la relació amb l'esport que tenen els seus pares; els dos trets solen anar relacionats, però el primer no determina mecànicament el segon. Segons augmenti l'extensió d'oportunitats per fer esport a un major nombre de persones, major serà la influència dels factors culturals en l'activitat esportiva dels espanyols, i menor la que tenen els elements estructurals de l'organització social.

Les dades sobre activitat esportiva segons l'estudi citat poden resumir-se així: una tercera part dels espanyols adults practica algun esport: uns set milions i mig de persones si aquesta dada es trasllada al conjunt de la població. Tanmateix, aquesta afirmació és molt imprecisa i cal concretar què s'entén per "fer esport". L'apreciació anterior canvia rotundament quan es té en compte la freqüència d'aquesta pràctica, ja que n'hi ha menys de la meitat dels que afirmen que fan esport

que el practiquen amb una mínima regularitat: una vegada o més per setmana. Malgrat que el llistó se situí molt baix —equival a fer esport, com a mínim, durant els caps de setmana— hi ha un reduït percentatge d'espanyols que el practiquen amb aquesta freqüència. Només un 15% de la població adulta, que cabria a Barcelona o a Madrid, un poc més de tres milions d'espanyols, fan esport amb regularitat; és a dir, una de cada nou persones adultes.

Quadre 3

Freqüència amb la qual fa esport	
Freqüència	%
Una vegada o més per setmana	45
De tant en tant	36
Només durant les vacances.....	19
	(680)

Font: M. García Ferrando, 1986.

La pràctica d'esport amb la regularitat necessària per aconseguir un mínim de resultats és molt reduïda a Espanya. Això està directament relacionat amb la situació del nostre esport d'alta competició i la diferència que el separa del que existeix en altres països més avançats en aquest sentit. La pràctica de l'esport a Espanya és "vacacional", en comptes de "vocacional", perquè es practica, principalment, durant les vacances d'estiu. S'ha de destacar la seva mancança durant la resta de l'any, inclosos els caps de setmana.

La difusió de nous esports

Fins aquí, l'anàlisi d'unes dades que contribueixen al coneixement de la situació. Resumidament, malgrat la irregularitat de l'activitat esportiva en els deu darrers anys, s'ha produït un augment important d'aquells que afirmen que fan esport alguna vegada. Les característiques socials i el grau de freqüència d'aquest grup permeten establir alguna hipòtesi en aquest sentit. El fort creixement que han experimentat alguns esports, com aquells als quals ens referim a continuació, sembla que estigui relacionat amb la recent evolució de la pràctica esportiva. Els més

populars i aquells que han tingut major creixement, com l'esquí i el "windsurfing", són esports de temporada que se solen practicar durant determinats períodes de l'any i quasi mai, en la majoria dels casos, amb regularitat. La seva pràctica es redueix a curts períodes de vacances estivals o hivernals i no té lloc, ni tan sols, durant la major part dels caps de setmana a cada temporada. Són esports que encaixen, per tant, amb la descripció de la situació de l'esport a Espanya, la qual cosa no s'ajusta a la vella distinció entre esport aficionat i professional, sinó amb la regularitat de la pràctica de l'esport. La primera característica dels nous esports que s'analitzen aquí és la seva forta difusió des del començament de la dècada actual. Els vius colors de les veles desplegadas per costes i embassaments, les llargues cues d'accés a les pistes d'esquí i la proliferació de viatges a estacions hivernals europees i espanyoles són testimonis del "boom" que estan experimentant aquests esports a Espanya. Degut a la seva situació geogràfica al sud d'Europa, el nostre país ofereix immillorables condicions per a la pràctica d'algun d'ells, com el "windsurfing". La varietat de costes, mars i vents brinda unes possibilitats d'elecció difícils de trobar a Europa. El seu clima es presta, especialment, a la seva pràctica, ja que la temporada pot tenir una duració de mig any. Aquesta mateixa meteorologia ha donat lloc a la construcció d'innombrables embassaments, que fan possible la seva pràctica a l'interior del país. El fet que sigui un dels països més muntanyosos d'Europa fa que estigui en la base de la creixent difusió de l'esquí alpi.

Tot i el ràpid augment que tenen alguns d'aquests esports a Espanya, les dades sobre afiliació a les seves federacions esportives no únicament no reflecteixen aquests fets sinó que, en al-

guns casos, els contradiuen. Les llicències en els esports d'hivern disminueixen entre 1980 i 1984. L'afiliació a la Federació de Vela només augmentà en un 4% durant aquests quatre anys, un ritme de creixement imperceptible —de l'1% anual—, molt per sota del que es produeix en tots els esports, el 19% en aquest període.

El baix nivell d'associacionisme esportiu i la mancança de persones afiliades a aquestes federacions, sembla que estigui relacionat amb les conclusions de les enquestes. En el cas dels esports que són objecte d'aquest treball, sembla que la seva difusió s'ha produït de forma no institucionalitzada i al marge d'aquestes estructures organitzatives. Això encaixa amb les característiques de la pràctica del "surfing" en altres (Pearson) i amb certs trets d'aquests esports. Els espanyols, com ha succeït en altres països, acusen la difusió d'aquestes pràctiques, es compren planxes i naveguen per les badies i embassaments, però no es federen ni s'associen per a defensar els seus interessos. El mateix passa amb l'esquí alpi; l'augment d'esquiadors a les estacions hivernals espanyoles i franceses ha generat una esponentosa indústria de viatges. Com es pot veure en el quadre 4, el fenomen es reflecteix en l'afiliació a la Federació d'Esquí, malgrat la cobertura del risc que comporta.

Aquestes actituds són reforçades a Espanya per la persistència de pautes i valors propis d'una cultura tradicional, que no contribueix gens al desenvolupament de l'activitat esportiva organitzada. Encara que la independència i el rebuig a la institucionalització són trets típics d'aquests esports, com mostren alguns estudiosos,⁹ és evident que les associacions esportives poden exercir un important paper. Especialment, quan l'increment d'esportistes adquireix un nivell que fa imprescindible una mínima organització dels esports.

Quadre 4

Número de llicències federatives		
Activitat	1980	1984
Esports d'hivern	3.842	3.800
Vela	18.600	19.494
Tots els esports	1.765.637	2.110.324

Font: Dades de les federacions.

Les dades sobre afiliació a les federacions corresponents no reflecteixen la difusió que estan tenint aquests esports. Si volem conèixer les causes d'aquest fenomen, és necessari emprendre l'anàlisi sociològica de les modalitats esportives en què s'emmarquen, identificar aquells trets comuns que fan possible el seu estudi estructural, procedir a la interpretació del seu significat sociològic.

El "windsurfing" i l'esquí formen part d'una sèrie de disciplines que he vingut estudiant i a les quals es pot designar genèricament com a "nous esports". Per això, m'he agafat quatre com a casos d'estudi: a més dels dos citats, el "surfing" i l'ala-delta o cometa. Tots ells presenten unes característiques comunes que fan possible la seva anàlisi comparada des d'una perspectiva estructural, identificada amb l'enfocament socio-cultural que, avui segueixen alguns sociòlegs de l'esport.¹⁰

A continuació, procedeix a exposar una síntesi de les característiques comunes d'aquests esports, d'acord amb el tipus d'enfocament al·ludit.

Aquests esports consisteixen en rellisqujar a través de distints medis naturals. Són activitats de relliscament que es practiquen en els grans espais oberts, en plena natura. Aquest relliscament implica equilibri perquè la seva pèrdua ocasiona la caiguda i sempre suposa un risc que varia en funció del tipus de medi en què es realitzen (el mar, els llacs, les muntanyes i l'aire). El relliscament es produeix a distinta velocitat, que depèn del tipus de medi, de les condicions meteorològiques i de l'habilitat de l'esportista, i està relacionada amb la importància d'aquest risc. La velocitat i el risc representen poderosos estímuls en la difusió d'aquests esports; la primera s'ha convertit en un element central en la nostra cultura, la qual cosa reforça l'expansió dels segons.

Potser el seu tret més significatiu radica en el tipus de relació que els esportistes estableixen amb la natura. Patinar per l'aigua, la neu i l'aire té en la natura la seva força motriu, són esports basats en l'aprofitament del que sol anomenar-se "energies lliures". La societat produeix els mitjans tècnics per canalitzar aquesta energia. Tanmateix, es tracta d'un tipus d'aprofitament distint de l'habitual, perquè no respon a fins productius sinó d'oci;

una nova forma d'utilitzar la tecnologia per divertir-se i gaudir de la natura. El mot "fun" (diversió) apareix contínuament associat a la pràctica d'aquests esports i ha arribat a designar una tècnica de navegació que domina, avui en dia, en les planxes de vela. La relació que l'home estableix amb la natura és purament lúdica: es tracta d'una classe d'activitats que podem qualificar com a "joc amb la natura", un fenomen característic de la cultura en les societats industrials avançades.¹¹ Això no obstant, el joc es planteja en medis que tradicionalment són considerats hostils per l'home, i implica un desafiament a les forces de la natura.

Aquest desafiament és possible gràcies als instruments tècnics que ell mateix ha inventat en la seva vella lluita contra aquestes forces. L'equip de l'esportista constitueix un element de decisiva importància, la seva qualitat i el seu manteniment són un aspecte crucial en la pràctica d'aquests esports. Aquí radica una de les diferències amb altres esports tradicionals (atletisme, futbol), que poden practicar-se sense instrumental tècnic o bé improvisat. Finalment, una altra característica important és el seu caràcter fortament individualista. La seva pràctica no requereix la presència d'altres persones: són esports que poden practicar-se en solitari ja que el "parner" és la pròpia natura. Per aquesta raó, confereixen un alt grau d'autonomia a l'esportista, només limitada pel seu propi coneixement de la tècnica i la disposició amb la qual es presenta aquest "parner", és a dir: per les condicions meteorològiques del moment. La versatilitat de la natura, la rapidesa amb què es transformen aquestes condicions reforça l'element d'atzar i risc. La capacitat de previsió i de control d'aquest element distingeix l'expert del principiant.

En síntesi, servir-se de nous recursos tecnològics per a utilitzar forces de la natura com a factors d'impulsió, que fan possible el relliscament sobre distints medis naturals, són trets centrals d'aquests esports. Una creativa combinació de Tecnologia i Natura posa a l'abast de l'home contemporani la possibilitat de penetrar en uns camps d'acció i sensació impossibles i inimaginables per als nostres avantpassats. La ràpida difusió d'aquests esports està molt relacionada amb els seus efectes en el sistema nerviós i l'estructura del

caràcter. En general, l'expansió de les activitats esportives, des de la pràctica del "footing" fins a culturisme, té un fonament en la reducció de nivells de tensió i agressivitat que genera la vida de les grans ciutats. Aquests tipus d'efectes són potenciats pel contacte amb la natura, i solen manifestar-se en les sensacions de llibertat i plenitud habitualment experimentades pels que practiquen aquests esports. «Per a mi, la sensació que produeix el "surfing" és semblant a la que experimento després d'haver fet l'amor», declarava un dels més prestigiosos campions de Hawaii. "Sempre et fa sentir bé, sense que t'importi el nombre d'ones que has agafat. Però el més important del surf és la sensació de realització que produeix a l'individu".¹²

La pràctica d'un esport minoritari com el surf ha crescut i continua creixent en alguns països a un ritme notable. El seu origen se situa en les cultures polinèsiques, i la seva difusió es produeix a principis d'aquest segle a Estats Units i Austràlia, a través de surfistes hawaïans. Una difusió que, segons Lueiras, s'ha traduït en l'adopció de la imatge del surfista com a símbol informal de l'estat de Califòrnia. En termes purament econòmics, els productes relacionats amb el surfing han generat unes indústries de milers de milions de dòlars.

Els nous esports i la cultura contemporània

Un dels aspectes claus per a entendre les peculiars característiques d'aquests esports radica en el seu contingut cultural, en el paper que exerceixen determinats valors i pautes de conducta entre aquells que s'han iniciat en la seva pràctica. Per alguns autors, això darrer es manifesta en l'existència d'una subcultura associada a ells, com ho ha demostrat Pearson als seus estudis del "surfing". Per altres, el que interessa és destacar la relació que existeix entre l'esport i la cultura contemporània. Aquesta darrera orientació, que no difereix substancialment de la primera sinó que es planteja des d'una perspectiva més general i que engloba diverses activitats esportives, ha estat anomenada "aproximació socio-cultural a les pràctiques esportives" (Pociello). La

seva metodologia coincideix amb la utilitzada a l'estudi dels nous esports i permet elaborar noves tipologies d'utilitat per a l'anàlisi de la relació que existeix entre l'esport i la cultura de la qual forma part. Davant la vella i gastada dicotomia entre esport d'élite o d'alta competició i esport per a tots, la tipologia de Pociello (concepció clàssica – concepció moderna de l'esport) o la de Pearson (esport – joc, esport atlètic), qualsevulla d'elles, té major operativitat per avaluar els elements culturals que van associats a les pràctiques.

Les diferències s'estableixen al voltant de les metes i motivacions dels esportistes, i d'aquí l'interès d'aquestes tipologies per a l'anàlisi del significat cultural subjacent a alguns esports. Segons la concepció clàssica, les metes de l'esportista se centren en la competició i en l'assoliment de marques sempre superiors. El cos de l'individu és considerat només com un instrument per a aconseguir aquests objectius. En la concepció de l'esport que apareix sota les noves modalitats aquí analitzades, hi ha una lògica social diferent. Les metes fonamentals ni se centren en la competició ni es realitzen a través de marques. La meta i la motivació de l'esportista està continguda en el propi exercici físic, i en les sensacions que produeix la seva pràctica. Davant la instrumentalització del cos en l'esport tradicional, la motivació bàsica d'aquestes activitats no és altra que la de "sentir-se bé en la pròpia pell". "La satisfacció del plaer acomplert" és una frase que reflecteix perfectament el conjunt de motivacions que donen peu a aquestes pràctiques i que estan en la base de la seva ràpida difusió en els darrers anys.¹³

El títol d'una revista editada en un dels centres mundials de l'esquí alpi, expressa perfectament aquesta classe d'elements culturals, cada dia més associats a algunes pràctiques. "Nuevas

sensaciones" s'edita a l'estació hivernal dels Alps (Tignes) on el desembre del 1985 se celebrà un peculiar congrés, "La Glisse" (El reliscament) és l'activitat bàsica en els nous esports citats anteriorment que donà nom al primer Simpòsium Internacional dedicat al creixent nombre d'esports que es practiquen d'aquesta manera. A Tignes se celebrà la primera reunió oficial d'esportistes que, en distints medis i disciplines, ocupen el seu temps lliure o es guanyen la vida amb aquests esports. Es tractava de produir un intercanvi d'informació sobre la constant evolució d'aquestes activitats, el desenvolupament de noves tècniques i estils, i l'ús d'una tecnologia que està en un procés continu de canvi. Són manifestacions de la tendència a innovar i a enriquir les disciplines esportives, com els recursos de la imaginació i la tecnologia, que estan transformant l'esport modern des de fa trenta anys. Per a Pociello, la primera característica que aquests nous esports tenen en comú és que constitueixen una oposició sistemàtica als esports tradicionals, són resultat d'una valoració diferent del cos, d'una mística i un joc hedonista amb ell mateix que difereix de la moral competitiva tradicional.¹⁴ Això sembla que estigui relacionat amb la forta difusió dels nous esports durant els últims anys i amb l'absència d'afiliació a les respectives federacions. Normalment el fet de federar-se és requisit per a intervenir en competicions, i aquestes no formen part dels motius típics entre els que practiquen aquests esports. Les seves metes no se centren en la competició ni en l'aconseguit de marques, sinó en la pròpia activitat esportiva i en les sensacions que produeix.

Navegar adaptant-se al vent pels llacs o pels mars, reliscar per les ones, volar pels aires com un cometa o ballar sobre la neu per les muntanyes són activitats que no necessiten més justifica-

ció que la pròpia satisfacció que produeix la seva pràctica. No requereixen dominar el contrari, imposar-se en un matx o ajustar-se a unes marques. El cos de l'esportista no és un mitjà sinó un fi en ell mateix, ja que tant el cos com la ment gaudeixen amb aquesta activitat.

Les noves modalitats esportives tenen especial interès per a la sociologia de la cultura en la mesura que són exponents d'una transformació de les actituds i representacions col·lectives al voltant de l'esport. En aquest sentit simbòlic és on radica gran part del seu significat sociològic, com a expressió de nous valors i necessitats en un camp de la cultura tan antic que la seva més important competició porta el nom de la morada dels déus grecs. Uns canvis que no havien estat prevists, però que s'orienten en el sentit de les noves tendències culturals característiques de la societat postindustrial.

La cultura del treball pròpia de l'ètica protestant, amb el seu èmfasi en l'ascetisme i l'esforç, sembla més relacionada amb la concepció tradicional de l'esport. La fi d'aquella cultura donaria pas a una nova constel·lació de valors i creences que alguns qualifiquen de postmoderna. Aquests esports admetran aquesta problemàtica qualificació en virtut de la seva relació amb les noves tendències culturals que es vénen registrant en la societat postindustrial.¹⁵ Però al marge de la utilitat que puguin tenir aquests conceptes, l'objectiu d'aquest treball és contribuir al desenvolupament d'una àrea d'importància en l'estudi de la societat contemporània. La sociologia de l'esport constitueix una part substantiva de la sociologia de la cultura, sota la condició que investigui les pautes i valors que fonamenten el primer, és a dir, si es planteja d'acord amb una aproximació socio-cultural a les disciplines esportives.

Notes:

1. D. Bell, "La sociedad postindustrial", Alianza, Madrid, 1976.
2. R. Vickerman, "The New Leisure Society", Futures, vol. 13, nº3, junio 1980, p. 191.
3. Vickerman, op. cit. p. 193.
4. Vickerman, op. cit. p. 198.
5. L'anàlisi de les relacions entre l'estructura social i cultural, es fonamenta en un sector de la sociologia contemporània que té el seu pilar en Max Weber i inclou autors com Daniel Bell i Aaron Cicourel, malgrat les diferències que els separen. He analitzat aquest tema en "Los nuevos deportes en las sociedades avanzadas", Revista de Occidente, nº 62-63, juliol - agost 1983, p.p. 6-7.
6. M. García Ferrando, "Hábitos deportivos de los espa-

- ñoles". Instituto de Ciencias de la Educación Física y del Deporte, Ministerio de Cultura, Madrid, 1986. Les enquestes anteriors foren realitzades per ICESA - Gallup "Enquesta sobre l'esport a Espanya" (1975) i el Centre d'Investigacions Sociològiques (1980). Aquesta darrera va ser publicada per García Ferrando a "Deporte y Sociedad. Las bases sociales del Deporte en España". Ministerio de Cultura, 1982.
7. M. García Ferrando, op. cit., 1986, p. 42.
8. M. García Ferrando, op. cit., p. 46.
9. K. Pearson, "The Institutionalization of Sport Forms", International Review of Sport Sociology, nº 14, 1979.
10. E. Laraña, "Los nuevos deportes y la cultura en las sociedades industriales avanzadas", en M. García Ferrando, "Deporte y sociedad", Consejo Superior de Investigaciones Científicas, propera publicació. Una part d'aquest

treball ha estat publicada a la Revista de Occidente, op. cit. pp. 6-20.

11. E. Laraña, op. cit. 1986, pp. 10-11.
12. L. Lueras, "Surfing. The Ultimate Pleasure", Workman, New York, 1984, p. 9.
13. E. Laraña, op. cit. 1986, p. 7.
14. C. Pociello, "Sports et Société. Approche socioculturelle des pratiques", Vigot, París, 1981, p. 172.
15. D. Bell, "El advenimiento de la sociedad postindustrial". Alianza, Madrid, 1976, pp. 153; C. Pociello op. cit., p. 11-12. Aquestes tendències es registren també al nostre país, tal com ha indicat M. García Ferrando, el qual estableix la relació entre elles i la teoria de la crisi en la cultura tradicional del capitalisme defensada per alguns sociòlegs contemporanis (Bell, Lasch, Senet).